

Облаштування повоєнного світу Всесвітня історія опорні конспекти

Урок 1 Зміни у світі внаслідок Другої світової війни

Після Другої світової війни відбулися значні зміни співвідношення сил у світі:

- Колись великі й сильні держави — Німеччина, Італія і Японія — були розгромлені, в економічному відношенні дуже ослаблені, на якийсь час залишилися поза межами міжнародного співтовариства.

- Держави-переможці опинилися в неоднаковому становищі:

Велика Британія — зазнала значних матеріальних втрат у перебігу війни, мала великі борги, втратила багато зовнішніх ринків та закордонних капіталовкладень.

Франція — була дуже ослаблена, значна її територія була окупована та пограбована.

СРСР — зазнав значних матеріальних втрат, але воєнний потенціал посилювався. Взяв курс на встановлення контролю над значною територією Східної й Південно-Східної Європи, Далекого Сходу, встановив у цих країнах тоталітарні комуністичні режими, розпочалося будівництво соціалізму “радянського зразка”, утворилася соціалістична система.

СРСР намагався розширити зону свого впливу.

З цією метою:

- щоб встановити контроль над протоками Босфор і Дарданелли, СРСР здійснює тиск на Туреччину, домагаючись від турецького уряду спільної охорони проток;
- підтримував партизанські загони в Греції, які вели збройну боротьбу проти Великої Британії;
- проводив активну політику в Ірані, намагаючись витіснити звідти Велику Британію, встановити свій контроль над нафтовими родовищами;
- намагався встановити свій контроль над країнами Близького та Далекого Сходу. Курс СРСР на поділ сфер впливу призвів до конфронтації з Заходом, яка згодом переросла в локальні війни в Кореї та В'єтнамі;
- збройно підтримував національно-визвольні рухи, підтримував комуністів різних країн у їхній боротьбі за владу;
- став претендувати на роль світового лідера. Це підкріплювалося величезною армією.

США — за роки війни зросла фінансово-економічна та воєнна могутність США, які взяли на себе роль лідера вільного світу, захисника демократії й права, почали об'єднувати навколо себе країни Західної Європи та інших регіонів.

Доктрина Трумена

12 березня 1947 р. Послання американського президента конгресу США про надання 400 млн доларів для підтримки урядів Греції та Туреччини. Г. Трумен визначив зміст суперництва між США і СРСР як конфлікт між демократією та тоталітаризмом.

“План Маршалла”

5 червня 1947 р. Держсекретар США Д. Маршалл виступив з промовою післявоєнного відновлення Європи (увійшла в історію як “план Маршалла”).

“План Маршалла” передбачав надання фінансової допомоги понад 16 млрд доларів країнам Європи для відновлення їхньої економіки та зміцнення європейської демократії й захисту країн, що опинилися під загрозою комуністичного наступу.

12-17 липня 1947 р. Конференція в Парижі. 16 західноєвропейських держав приєдналися до “плану Маршалла”. Країни Східної Європи під тиском СРСР відмовилися з ідеологічних мотивів від цієї допомоги. Це фактично означало поділ Європи, ідеологічне протистояння між СРСР та країнами Заходу, яке згодом вилилось у конкретні дії на міжнародній арені, спричинило розв’язання “холодної війни”.

Загострилися суперечності між СРСР і США за вплив у повоєнному світі. Взаємна недовіра поступово переросла у “холодну війну” та гонку озброєнь.

Сутність “холодної війни” полягала в суперництві двох систем — соціалістичної, яка утворилася після Другої світової війни, і капіталістичної — в ідеологічній, економічній, дипломатичній, зовнішньополітичній сферах, боротьбі за країни “третього світу”, нарощуванні ядерної, хімічної, бактеріологічної зброї масового знищення, всіх видів звичайного озброєння, збільшення чисельності армій, що вело до загрози нової світової війни.

Таку конфронтацію назвали “холодною війною”

Її основними складниками були:

- утворення військово-політичних блоків;
- розв’язання гонки озброєнь;
- нарощування кількості зброї масового ураження (атомної, хімічної, бактеріологічної);
- виникнення воєнних конфліктів у різних частинах світу;
- економічна війна
- ідеологічна війна;
- війна розвідувальних служб тощо.

Причини “холодної війни”

1. Післявоєнні суперечності між Союзниками у Другій світовій війні.
2. Боротьба двох суспільно-політичних систем (соціалістичної та капіталістичної) за зони впливу.
3. Претензії СРСР і США на роль світового лідера.

У березні 1946 р. колишній прем’єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль у виступі в американському м. Фултоні заявив, що “комуністичний тоталітаризм” заступив “фашистського ворога” і планує підкорити світ. За його словами, через усю Європу — від Балтики до Адріатики — пролягла “залізна завіса”. Ця промова започаткувала політику “холодної війни”. Подальшим її розгортанням можна вважати липень 1947 р., коли країни Європи під тиском СРСР відмовилися брати участь у “плані Маршалла”.

На протипагу більшовицькому експансіонізму країни Заходу формували власний зовнішньополітичний курс, стримуючи комуністичний наступ і завойовуючи сферу впливу.

Періоди “холодної війни”

“Холодна війна” тривала з кінця 40-х-до початку 90-х рр.

Перший період — кінець 40-х-перша половина 50-х рр. Відбулася створення військово-політичних блоків, велася гонка озброєнь. Почалося ядерне протистояння, створення військових баз навколо кордонів СРСР, було розв’язано війну в Кореї (1950-1953 рр.).

Другий період — кінець 50-х-60-ті рр. Загострилося протистояння. Велася боротьба за вплив у країнах “третього світу”. Загострилися Берлінська (1961 р.), Карибська (1962 р.) кризи. Велася війна у В’єтнамі.

Третій період — кінець 70-х-80-ті рр. Відбувалося загострення ракетно-ядерного протистояння, регіональних конфліктів. СРСР розв’язав війну в Афганістані.

Наслідки “холодної війни”

1. Утворення біполярної (двополюсної) системи міжнародних відносин, тобто утворилися два могутніх світових центри сил, які групувалися навколо двох могутніх держав — США і СРСР.
2. Відбувся розподіл сфер впливу в Європі.
3. Було встановлено тоталітарні режими “радянського зразка” в країнах Східної Європи.

Висновки:

1. Ця система міжнародних відносин визначила напрямки розвитку більшості країн у повоєнний час.
2. До середини 50-х років розкол світу на два протилежних табори був остаточно сформований різними військово-політичними союзами. Ця ситуація загрожувала виникненням нової світової війни.
3. Протистояння набуло форм взаємних погроз, дипломатичних маневрів, гонки озброєнь, боротьби спецслужб, ідеологічного протистояння, через що дістало назву „холодна війна”.
4. СРСР і США перетворилися у наддержави й між ними виникли значні незгоди з питань післявоєнного устрою світу.

СТВОРЕННЯ ООН

ООН (Організація Об’єднаних Націй) — найбільш впливова і масова світова організація, Налічує 191 державу світу.

Мета створення ООН

1. Усунути загрози виникнення війни в будь-якому регіоні світу.
2. Сприяти роззброєнню, мирному врегулюванню територіальних претензій.
3. Забезпечити мир на планеті.
4. Розвивати міжнародне співробітництво при розв’язуванні проблем економічного, соціального та гуманітарного характеру, повагу до прав людини й основних свобод.
5. Сприяти соціальному, економічному, культурному та екологічному розвитку планети.

6. Розвивати дружні відносини між націями на основі поважання принципів рівноправності та самовизначення народів.

21 серпня 1944 р. Конференція представників СРСР, США, Великої Британії в Думбартон-Оксі (США). На конференції були сформульовані основні принципи діяльності ООН.

4-11 лютого 1945 р. Ялтинська (Кримська) конференція глав держав антигітлерівської коаліції (США, СРСР, Великої Британії), на якій було прийнято рішення про створення ООН.

25 квітня-26 червня 1945 р. В Сан-Франциско (США) було скликано конференцію Об'єднаних Націй для вироблення Статуту ООН. Взяло участь близько 300 делегатів від 46 країн світу. Співзасновниками ООН є теж Україна та Білорусь.

24 жовтня 1945 р. Офіційно набув чинності Статут ООН. Цю дату вважають днем народження ООН.

За Статутом ООН налічує шість головних органів

Рада Безпеки, котра складається з 15 членів, п'ять з яких — постійні (США, Велика Британія, СРСР (тепер Росія), Франція, Китай), 10 — непостійні, обрані на два роки Генеральною Асамблеєю. Рішення Ради Безпеки є вирішальними у міжнародних справах і можуть включати як економічні санкції, так і застосування сили проти країни-агресора.

Кожний постійний член Ради Безпеки має право “вето” (заборони) на рішення, що не відповідають його інтересам.

При Раді Безпеки діють:

Військово-штабний комітет;

Міжнародні збройні сили з підтримання миру.

Генеральна Асамблея — головний дорадчий орган ООН. Представлено всі держави — члени ООН, кожен має один голос. Повноваження Генеральної Асамблеї ООН:

- прийняття в ООН членів організації, а також їх виключення;
- вибори тимчасових членів Ради Безпеки, Економічної й соціальної ради;
- призначення Генерального Секретаря ООН. Міжнародний суд розглядає судові справи, що їх передають конфліктуючі сторони. Складається зі 5 суддів, яких обирає Генеральна Асамблея і Рада Безпеки.

Економічна та соціальна рада, яка проводить дослідження і складає доповіді з міжнародних питань у соціально-економічній і культурній сферах і надає рекомендації Генеральній Асамблеї ООН, членам Організацій та зацікавленим спеціальним установам.

Складається з комісій: суспільного розвитку, наркотичних засобів, становища жінок, із транснаціональних корпорацій, народонаселення, статистичної.

Рада з опіки. Здійснювала нагляд за територіями, що були колишніми колоніями. Припинила своє існування після того, як 1994 р. Палаї (група островів у Мікронезії) дістала незалежність. Це була остання 11-та територія, над якою встановлено опіку.

Секретаріат. Здійснює керівництво програмами ООН. Секретаріат очолює Генеральний Секретар ООН, якого обирають на засіданнях Генеральної

Асамблеї ООН за рекомендацією Ради Безпеки. Генеральний секретар має право брати участь у роботі всіх структур ООН, крім Міжнародного суду. Він здійснює координаційні функції.

Принципи діяльності ООН

1. Принцип суверенної рівності всіх її членів.
2. Усі її члени повинні добровільно виконувати взяті на себе за Статутом зобов'язання.
3. Повинні вирішувати свої міжнародні суперечки мирними способами і таким чином, щоб не піддавати загрози мир, безпеку і справедливість.
4. Усі члени повинні в своїх міжнародних відносинах утримуватися від загрози силою або застосування її проти інших держав.

Мирні договори з колишніми союзниками Німеччини у війні

10 лютого 1947 р. На Паризькій мирній конференції країни антигітлерівської коаліції підписали мирні договори з колишніми союзниками Німеччини — Італією, Фінляндією, Болгарією, Угорщиною, Румунією.

У договорах зазначалося, що стан війни припиняється і кожна з країн, з якою уклали договір, отримує підтримку в разі вступу в ООН.

1. Переможені країни зобов'язувалися:

- забезпечити всім громадянам своїх країн демократичні свободи;
- не допускати відродження і діяльності фашистських організацій;
- знищити довгострокові військові укріплення;
- видати військових злочинців.

2. Договори визначили деякі територіальні зміни.

- Північна Трансільванія зі складу Угорщини відійшла до Румунії.
- Деякі території Італії відійшли до Франції.
- Італія втратила всі свої колонії й зобов'язувалася поважати суверенітет і незалежність Албанії та Ефіопії.
- Місто Трієст з прилеглою областю проголошувалося вільною територією, а пізніше у жовтні 1954 р. воно було поділено між Італією і Югославією.
- Закарпатську Україну включено до складу СРСР.
- До СРСР від Фінляндії відходили:
 - область Петсамо (Печенга);
 - військово-морська база Поркала-Удд у Фінській затоці з правом оренди на 50 років.
- Підтверджувалися повернення Радянському Союзу Бессарабії та передача Північної Буковини.

3. Був зафіксований основний принцип збереження стабільності в Європі — непорушність повоєнних кордонів.

4. Вводилося обмеження збройних сил переможених держав. Італія могла мати сухопутні війська 250 тис. солдатів та офіцерів і не більше як 25 тис. на флоті та в авіації.

5. Війська країн-переможниць виводилися з окупованих територій через 90 днів, але вони залишалися в Німеччині, Угорщині, Румунії, Австрії.

6. Були визначені розміри репарацій:

- Італія повинна була виплачувати СРСР 100 млн доларів упродовж семи років, Югославії — 125 млн доларів, Греції — 105 млн доларів.
 - Фінляндія та Румунія повинні були сплатити 300 млн доларів репарацій, Угорщина — 200 млн доларів.
 - Усі країни мали виплатити 1 млрд 250 млн доларів репарацій.
 - Через рік СРСР значно скоротив репарації, а. згодом відмовився від них.
- Травень 1955 р. У Відні США, СРСР, Велика Британія та Франція уклали договір з Австрією, за яким вона стала нейтральною країною.

Висновки:

1. Мирні договори зберігали незалежність переможених країн, створювали умови для їхнього демократичного розвитку.
2. Сприяли зміцненню миру й добросусідства між народами, а також зміцненню принципу мирного співіснування держав.

Врегулювання відносин з Японією

Вересень 1951 р. 48 держав, включаючи Японію, підписали у Сан-Франциско (США) мирний договір, який оголосив про припинення стану війни з Японією.

Японія:

- визнала незалежність Кореї;
 - передала свої території в Тихому океані під опіку США;
 - відмовилася від Курильських островів, Південного Сахаліну, Тайваню.
- СРСР, Польща, Чехо-Словаччина відмовилися підписати договір, мотивуючи тим, що він:
- не відповідає розвиткові Японії як миролюбної держави;
 - порушує права й інтереси СРСР та інших країн, які постраждали від японської агресії.

Одночасно з мирним договором було підписано японо-американський “договір безпеки”, який надавав США право розміщувати свої збройні сили на японській території.

Жовтень 1956 р. Було підписано радянсько-японську Декларацію про припинення стану війни і відновлення дипломатичних і консульських відносин. СРСР:

- відмовився від репарацій;
- погодився повернути Японії полонених;
- з територіальних питань домовленості не досягнуто;
- мирний договір не було підписано.

Висновок:

Переговори про укладення мирного договору між СРСР і Японією тривали протягом десятиріч, однак так і не завершилися конкретним результатом і залишилися у спадщину сучасній російській дипломатії.

Формування військово-політичних блоків

Союзницькі відносини між СРСР і США, що виникли в роки війни, в післявоєнний час перейшли в конфронтацію та суперництво.

1. Розпочалася гонка озброєнь, яка поглинала колосальні матеріальні ресурси, відволікала від цивільних галузей народного господарства найкращі науково-технічні кадри, кваліфікованих працівників.

2. У вересні 1947 р., створивши Інформаційне бюро комуністичних партій (Комінформбюро), СРСР удався до координації діяльності правлячих комуністичних партій держав Східної Європи. Посилилося пропагандистське протистояння.

3. У воєнній сфері США та її союзники 1949 р. утворили Північно-Атлантичний союз (НАТО), до якого ввійшло 12 держав — США, Канада, Італія, Данія, Норвегія, Ісландія, Португалія, Велика Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург.

У подальші роки НАТО розширювалося і продовжує розширюватися на сучасному етапі:

- у 1952 р. до НАТО долучилися Греція і Туреччина;
- 1955р. — ФРН;
- 1982 р. — Іспанія;
- 1995 р. — Польща, Чехія, Угорщина;
- згодом — Румунія, Словенія, Литва, Латвія, Естонія.

4. На протигагу НАТО комуністичні держави створили свій військово-політичний блок — Варшавський договір (травень 1955 р.), до якого ввійшли СРСР, Польща, НДР, Чехо-Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія, Албанія. Москва ще більше зміцнила владу над комуністичними країнами Європи. Припинив своє існування у 1990 р.

5. Слідом за НАТО виникли інші союзи:

- АНЗЮС (1951 р.) — Австралія, Нова Зеландія, США;
- СЕАТО (1954-1977 рр.) — Організація країн Південно-Східної Азії (США, Англія, Франція, Пакистан, Таїланд, Філіппіни, Австралія, Нова Зеландія);
- Багдадський пакт (1955 р.) — Велика Британія, Туреччина, Ірак, Іран, Пакистан, — з 1959 р. став називатися СЕНТО (1959-1979 рр.) — Велика Британія, Туреччина, Іран, Пакистан;
- АНЗЮК (1971 р.) — Австралія, Велика Британія, Малайзія, Нова Зеландія, Сінгапур.

Висновки:

1. Між союзниками у Другій світовій війні (СРСР і США) взаємна недовіра у післявоєнний час переросла у “холодну війну” та гонку озброєнь.

2. До середини 50-х рр. розкол світу на два протилежних табори був оформлений різними військово-політичними союзами.

3. Розпочалося протистояння військово-політичних блоків, яке поширювалося не тільки на Європу, а й на інші регіони світу.

4. Ця ситуація загрожувала виникненню нової світової війни.